

Jaarverslag 2023

Vereniging van Onderzoeksjournalisten | VVOJ

Inhoudsopgave

Inleiding

1. De vereniging

- 1.1. Algemene Vergadering
- 1.2. Commissies
- 1.3. Bestuur
- 1.4. Verenigingsbureau
- 1.5. Werkgroepen en vrijwilligers

2. Kernactiviteiten

- 2.1. VVOJ Conferentie Onderzoeksjournalistiek
- 2.2. De Loep
- 2.3. Trainingsdag Lokale en Regionale Onderzoeksjournalistiek
- 2.4. VVOJ Start
- 2.5. Woo

3. Nieuwe activiteiten

- 3.1. De Staat van de Onderzoeksjournalistiek
- 3.2. De Bijzonder Hoogleraar Onderzoeksjournalistiek
- 3.3. De Toekomst van de Onderzoeksjournalistiek

4. Scholing en training

- 4.1. Zoek Het Uit
- 4.2. Masterclasses en workshops

5. Financiën

- 5.1 Fondsenwerving

Bijlagen

- Verslag Kascommissie VVOJ

Inleiding

De oude getrouwen wreven zich op de VVOJ Conferentie in Gent afgelopen november in de ogen: wat een opkomst - ruim 400 deelnemers! - en wat veel jonge collega's. Het gaat goed met de onderzoeksjournalistiek, wereldwijd, maar zeker ook in Vlaanderen en Nederland. Uitgeverijen en omroepen investeren in onderzoeksjournalistiek, nieuwe initiatieven komen op - zowel landelijk als lokaal.

Maar hoe goed gaat het nu echt? Om hierachter te komen, vroegen we Alexander Pleijter en Michaël Opgenhaffen van de Universiteit Leiden en de KU Leuven om de staat van de onderzoeksjournalistiek in Vlaanderen en Nederland te onderzoeken. De volledige uitkomsten, die we in april in Brussel hebben gepresenteerd, geven daar niet alleen een goed inzicht in, ze leveren ook de aanzet tot verschillende activiteiten.

Zo is bijvoorbeeld nu expliciet gemaakt dat de 7 miljoen euro subsidie per jaar voor onderzoeksjournalistiek inderdaad een vliegwielfunctie heeft. Het overheidsgeld zorgt niet alleen voor initiatieven, het trekt ook nieuw geld aan van uitgevers en particuliere fondsen.

Vandaar ook dat bijvoorbeeld onze Vlaamse werkgroep is begonnen met een lobby voor meer Vlaams geld voor onderzoeksjournalistiek. En ook tijdens onze contacten met mogelijke regeringspartijen schuiven we het onderzoek naar voren als argument tegen eventuele bezuinigingen.

Het zijn onzekere tijden, zeker ook in de politiek. Wat betekent dat voor de onderzoeksjournalistiek? Hebben onthullingen nog zin als ze geen enkel effect sorteren, zoals bleek in de VS tijdens de laatste jaren onder Trump? Hoe pareren we de aanvallen op de onderzoeksjournalistiek als de uitkomsten velen nu eenmaal niet aanstaan? Zijn we wel kritisch genoeg op onszelf? Moeten we niet nog transparanter zijn? Het zijn enkele van de vragen die we elkaar moeten blijven stellen.

Voor de VVOJ was 2023 een goed jaar, met ledengroei, veel deelnemers en ook nog een positief financieel saldo. Dat lukte dankzij een professioneel, deskundig en betrokken bureau en veel vrijwilligers voor de organisatie van de VVOJ Conferentie, De Loep-toekenningen, de werkgroepen, het bestuur, de lobby en tal van losse hand- en spandiensten. We zijn met recht een organisatie van en voor onderzoeksjournalisten.

Er is een boel werk verzet en er zijn veel nieuwe initiatieven genomen - zie hiervoor de rest van het jaarverslag. Het is een lijn die we graag nog een jaartje doortrekken.

Evert de Vos
Voorzitter VVOJ

1. De vereniging

De VVOJ heeft in het verslagjaar 146 nieuwe leden mogen verwelkomen en 58 leden uitgeschreven, het totale ledenaantal op 31 december 2023 komt daarmee op 756. We hebben een gelijkmatige leeftijdsopbouw: 33 procent van de leden is onder de 35, 27 procent zit tussen de 35 en 50 jaar en 29 procent tussen de 50 en 67 jaar. Het overige deel is ouder dan 67 of heeft geen geboortedatum doorgegeven bij aanmelding. Van onze leden komt 14 procent uit Vlaanderen en 85 procent uit Nederland. Van onze leden is 10 procent student.

1.1. Algemene Vergadering

Het VVOJ-bestuur legt op twee momenten in het jaar verantwoording af aan de leden. Dat gebeurt tijdens twee Algemene Ledenvergaderingen (ALV), waarvan de eerste voor de zomervakantie wordt gehouden. Daarin komen het jaarverslag en de jaarrekening aan de orde, die beide ter goedkeuring worden voorgelegd, met daarbij eventueel de bijgestelde begroting voor het lopende jaar. Op de ALV in december worden de conceptbegroting en de beleidsplannen voor de komende jaren besproken.

Voorjaars-ALV

In 2023 werd op maandag 22 mei een online ledenvergadering gehouden. Zoals in het jaarverslag van 2022 al werd aangekondigd, is het bestuur volop doorgegaan met de plannen om samen met de Vrije Universiteit en met financiële ondersteuning van diverse fondsen een bijzondere leerstoel Onderzoeksjournalistiek in het leven te roepen. Daartoe wordt eerst een stichting opgezet, die als werkgever voor de hoogleraar zal fungeren en ook de door de fondsen ter beschikking gestelde gelden zal beheren. De hoop is voor het einde van het jaar de sollicitatieprocedure te kunnen openstellen.

Met de constatering dat het verlies over 2022 uiteindelijk beperkt is gebleven tot zo'n 7000 euro, mede dankzij de sterke fondsenwerving door het bureau, blijft de ALV kritisch over de risicovolle manier van begroten. Hoewel ook het bestuur streeft naar een sluitende begroting, blijkt dat in de praktijk dat niet altijd haalbaar: het moet mogelijk zijn nieuwe en daardoor nog onbegrote projecten op te zetten. De zoektocht naar structurele financiering gaat daarom nog altijd voort, ook omdat projectfinanciering veel inspanning vergt van het bureau en vaak ook een herhaling van zetten is. De suggestie om het lidmaatschapsgeld, dat al jaren op 60 euro ligt, te verhogen, wordt dankbaar meegenomen door het bestuur.

Het jaarverslag en de jaarrekening over 2022 worden door de vergadering goedgekeurd.

Najaars-ALV

Op maandag 11 december volgde de tweede algemene ledenvergadering van 2023, opnieuw online. Daar werd geopperd dat het een mooi idee zou zijn als VVOJ zich kandidaat zou stellen voor de organisatie van de wereldconferentie Onderzoeksjournalistiek in 2025 - twintig jaar na de eerste Nederlandse editie daarvan. Margo Smit, vicevoorzitter van het Global Investigative Journalism Network (GIJN), vertelde dat ook voor 2027 nog een *call* openstaat. Gezien de aanzienlijke inspanning die moet worden geleverd voor en tijdens de organisatie van zo'n evenement, lijkt 2027 een betere optie. Het bestuur gaat onderzoeken wat mogelijk en haalbaar is.

Het pad naar de bijzondere leerstoel Onderzoeksjournalistiek is weer wat verder geëffend: er zijn leden gevonden voor het stichtingsbestuur, de benoemingsadviescommissie en het college van curatoren. De hoop is dat de nieuwe hoogleraar zal kunnen beginnen in het academische jaar 2024-2025.

Het bestuur kondigt aan sterker in te zetten op de politieke lobby, allereerst door afspraken te maken met de mediawoordvoerders van de politieke partijen in Den Haag. Het behoud - en liefst zelfs uitbreiding - van de ruim 7 miljoen euro die beschikbaar is voor onderzoeksjournalistiek, staat daarbij centraal. Ook in Vlaanderen zal worden gestart met een lobby om de financiering van onderzoeksjournalistiek onder de aandacht te brengen van de politiek.

Bij de presentatie van de plannen voor 2024 kondigt het bestuur aan op de dag van de Avond van de Onderzoeksjournalistiek meerdere masterclasses te willen organiseren, van elk twee tot drie uur, waardoor dieper op de stof kan worden ingegaan en extra geld kan worden verdiend. Bij zijn toelichting op de begroting kondigt penningmeester Jef Poortmans tevens aan dat het lidmaatschapsgeld wordt verhoogd van 60 naar 70 euro per jaar - voor studenten wordt het 30 euro per jaar. Ook de ticketprijs voor de VVOJ Conferentie zal met vijf euro stijgen.

De vergadering keurt het VVOJ Jaarplan 2024 goed.

1.2. Commissies

Kascommissie

De Kascommissie onderzoekt de jaarrekening van het bestuur en brengt aan de Algemene Vergadering schriftelijk verslag uit van haar bevindingen. Sinds 2022 bestaat de Kascommissie uit Diederik Baazil, journalist bij *De Groene Amsterdammer* en Bloomberg, en Petra Wijnsema, onderzoeksjournalist bij, onder meer, *Follow The Money* en Omroep Drenthe.

De Prijscommissie

De Prijscommissie stelt reglementen op voor de prijzen die de VVOJ uitreikt, bewaakt de uitvoering daarvan en benoemt de leden van de jury voor deze prijzen. De Prijscommissie bestond in 2023 uit drie leden: Henk Bas, Trees Verleyen en Alexander Pleijter.

De Kiescommissie

De Kiescommissie draagt zorg voor een goed verloop van de verkiezing van nieuwe bestuursleden. In overleg met het VVOJ-bureau en -bestuur is in 2021 een digitale stemprocedure overeengekomen, waardoor het laagdrempeliger is geworden voor leden om hun stem uit te brengen. In 2023 werd dit opnieuw in praktijk gebracht met als resultaat één herbenoeming, twee nieuwe bestuursleden en twee zogenaamde bestuursgedelegeerden (zie hieronder).

De Kiescommissie bestond in 2023 uit drie leden: Monique van de Griendt, Miro Lucassen en Yvonne van de Meent.

Ombudsman VVOJ

Bij de VVOJ Ombudsman kunnen leden en aspirant-leden terecht met vermoedens, vragen en klachten over de integriteit van handelen van personen en organen binnen de VVOJ. De Ombudsman onderzoekt deze vermoedens, vragen en klachten en brengt hierover schriftelijk verslag uit aan de Algemene Vergadering. De Ombudsman is per mail te bereiken via ombudsman@vvoj.org. Deze mailbox is enkel toegankelijk voor de Ombudsman en dus niet voor medewerkers van het verenigingsbureau of bestuursleden van de VVOJ.

Sinds december 2020 is Margo Smit de Ombudsman voor de VVOJ.

1.3. Bestuur

Aan het begin van 2023 kende het bestuur acht leden, van wie één (Jef Poortmans) in aanmerking kwam voor herbenoeming. Er zijn daarom verkiezingen gehouden om drie vacatures op te vullen om tot een maximum van tien bestuursleden te komen. Jef Poortmans heeft zich daarbij herverkiesbaar gesteld.

De verkiezingen hebben ertoe geleid dat twee nieuwe bestuursleden zijn benoemd: Marcia Nieuwenhuis, onderzoeksjournalist bij AD, nu *RTL Nieuws*, en Annick Hus, freelance onderzoeksjournalist. Jef Poortmans is herbenoemd. Daarnaast heeft het bestuur besloten om op grond van artikel 10, lid 2 van de statuten twee bestuursgedelegeerden te benoemen op een specifiek terrein: Sjoerd Mouissie, datajournalist van de NOS, op het terrein datajournalistiek/nieuwe onderzoeksmethoden en Arjan Kroon, coördinator en docent op de School voor Journalistiek in Utrecht, op het terrein van scholing en training. Arjan heeft in de loop van 2023 vanwege andere verplichtingen besloten zich terug te trekken als gedelegeerd bestuurslid.

Rooster van aftreden

Voor het bestuur:

	<i>Aangetreden</i>	<i>Einde 1e termijn</i>	<i>Aftreden of verlengd/verlengen</i>
Karel Degraeve	2017	2020	voorjaar 2022 verlengd tot 2025
Vincent Weggemans	2015	2019	voorjaar 2022 verlengd tot 2025
Evert de Vos	2015	2019	voorjaar 2022 verlengd tot 2025
Jef Poortmans	2019	voorjaar 2023	voorjaar 2023 verlengd tot 2026
Mira Sys	2022	voorjaar 2025	voorjaar 2025 te verlengen
Coco Gubbels	2022	voorjaar 2025	voorjaar 2025 te verlengen
Willemijn Sneep	2022	voorjaar 2025	voorjaar 2025 te verlengen
Débora Votquenne	2022	voorjaar 2025	voorjaar 2025 te verlengen
Marcia Nieuwenhuis	2023	voorjaar 2026	voorjaar 2026 te verlengen
Annick Hus	2023	voorjaar 2026	voorjaar 2026 te verlengen

Voor de bestuursgedelegeerden:

Sjoerd Mouissie	2023	voorjaar 2026	voorjaar 2026 te verlengen
-----------------	------	---------------	----------------------------

Annick Hus heeft laten weten haar bestuurslidmaatschap niet te kunnen verenigen met haar nieuwe baan en heeft daarom in april 2024 besloten om afscheid te nemen van het bestuur. Het bestuur telt daarmee negen leden en een bestuursgedelegeerde, voldoende om de taken van het bestuur uit te voeren. In 2025 kunnen de zittingstermijnen van een aantal bestuursleden worden verlengd en er zullen dan bestuursverkiezingen worden gehouden.

Het bestuur heeft besloten de zittingstermijn van gedelegeerden gelijk te stellen aan die van bestuursleden: maximaal twee termijnen van drie jaar.

Het VVOJ-bestuur heeft in 2023 elf keer vergaderd, op 16 januari, 20 februari, 20 maart, 19 april, 15 mei, 20 juni, 18 juli, 28 september, 19 oktober, 21 november en 19 december.

De vergaderingen vonden voornamelijk online plaats. De bestuursvergadering van 19 april werd in Rotterdam gehouden en de bestuursvergadering van 28 september vond plaats in Breda. Deze fysieke vergaderingen staan vooral in het teken van het nadenken over nieuwe activiteiten en prioriteiten voor de vereniging.

1.4. Verenigingsbureau

Sinds voorjaar 2022 beschikt de VVOJ niet meer over een eigen kantoor. Het postadres is dat van

Het Branche Bureau in Naarden (Gooimeer 4-15, 1411 DC Naarden), coördinator Rick van Dijk en bureamedewerker Els Onink werken beiden vanuit huis. Voor zover bestuursvergaderingen niet online plaatsvinden, wordt door hen per keer een geschikte vergaderlocatie gezocht. Het fysieke VVOJ-archief, dat enkele dozen omvat, heeft nog steeds geen permanente locatie gevonden. Vooralsnog staat het, samen met divers promotiemateriaal, opgeslagen in een opslagbox.

De VVOJ wordt de afgelopen jaren voor een belangrijk deel gedragen door Rick en Els, die samen een soepele en efficiënte tandem vormen. Met het vele werk dat zij op zich nemen ontlasten ze niet alleen het bestuur, maar maken ze ook vrijwel alle VVOJ-activiteiten mogelijk. Daarbij steunt de vereniging ook voor de financiering, zowel van de activiteiten zelf als van de vereniging als geheel, sterk op de ervaring en vooruitziende blik van het bureau. Rick en Els zijn beiden in dienst van de vereniging en hebben aangegeven dat dienstverband te willen voortzetten. Elk jaar worden ze tijdens de VVOJ Conferentie symbolisch bedankt middels een door de voorzitter persoonlijk geselecteerd assortiment van chocola, reden waarom ze een voorkeur koesteren voor conferenties in Vlaanderen.

1.5. Werkgroepen en vrijwilligers

Zonder de inzet – en de inhoudelijke inbreng – van de vele enthousiaste leden, die zich in hun vrije tijd als vrijwilliger inspinnen voor de vereniging, zou de VVOJ niet kunnen bestaan. Alleen dankzij hen slagen we er ieder jaar weer in allerlei activiteiten te organiseren, waarbij leden en andere geïnteresseerden hun journalistieke kennis kunnen verwerven, opvizzelen of in praktijk brengen – of anders gewoon gezellig kunnen netwerken.

De Woo-werkgroep

De Woo-werkgroep stelt zich namens de vereniging ten doel de ontwikkelingen rondom de Nederlandse Wet open overheid (Woo) te volgen, van commentaar te voorzien en waar mogelijk te beïnvloeden, ten behoeve van de VVOJ-leden in het bijzonder en de journalistiek in het algemeen. De werkgroep, die tracht het journalistieke gebruik van de Woo te stimuleren, bestaat op dit moment uit elf leden en vergadert zo'n vijf keer per jaar.

Werkgroep Lokale en Regionale Onderzoeksjournalistiek (LROJ)

De LROJ-werkgroep organiseert een aantal keer per jaar bijeenkomsten in Nederland en Vlaanderen, met als doel regionale en lokale (onderzoeks)journalisten de gelegenheid te geven hun kennis bij te spijkeren, inspiratie op te doen en collega's te ontmoeten.

Werkgroep VVOJ Start

VVOJ Start probeert jonge en/of beginnende journalisten handvatten mee te geven om te beginnen aan onderzoek. Dat doen we door kennis en vaardigheden over te dragen en door ons netwerk ter beschikking te stellen. Daartoe organiseert de werkgroep workshops en bijeenkomsten; ook op de

jaarlijkse VVOJ Conferentie worden rondom dit thema een aantal sessies georganiseerd, zodat de behoeftes van beginnende onderzoeksjournalisten ook daar aan bod komen.

2. Kernactiviteiten

2.1. VVOJ Conferentie Onderzoeksjournalistiek 2023

Claimen en framen, dat was het thema van de VVOJ Conferentie 2023. Wie claimt en framet, stuurt de dialoog, zet thema's op scherp en maakt andere geluiden vaak monddood. Hoe gaan we hier als onderzoeksjournalisten mee om? Hoe bewegen we ons in een wereld van wantrouwen?

Daarover ging het onder meer tijdens twee succesvolle en verrijkende conferentiedagen op vrijdag 17 en zaterdag 18 november 2023 in Gent. We waren te gast in de Artevelde Hogeschool en genoten om te beginnen van de indrukwekkende keynotesprekers Hamza Syed en Brian Reed, de makers van de podcast *Trojan Horse Affair*. En voor het eerst sloten we de vrijdag af met een tweede keynote: Pulitzer Prize-winnaar Nikole Hannah-Jones, die Amerika's geschiedenis herschreef met het *1619 Project* bij *The New York Times*. Een memorabele spreker, die 400 journalisten een uur zeer geboeid hield.

Het was dit jaar met recht een Vlaams-Nederlandse conferentie: In vrijwel alle sessies deelden sprekers uit beide landen het podium. We zagen bovendien meer jonge vakgenoten en een grotere diversiteit in sprekers, onderwerpen en bezoekers. Een welkome ontwikkeling! Op de vrijdagavond, tijdens een heerlijk diner, kreeg Apache het Vliegwielt uitgereikt, vanwege hun grote inzet voor de onderzoeksjournalistiek.

Het thema *Claimen en framen* kwam op verschillende manieren terug in de conferentie. In sessies over waarom mensen nieuws mijden of wantrouwen, over juridische dwarsboming en met keynote Nicole Hannah-Jones, over wat te doen als partijen je onderzoek in diskrediet willen brengen. En niet te vergeten in het VVOJ Essay van dit jaar, dat VRT's Ruslandspecialist Jan Balliauw presenteerde. Ook de workshops over concrete vaardigheden waren populair, als altijd, zoals de Zweedse journalist Inas Hamdan, die deelde hoe zij desinformatie in *Al Jazeera*-artikelen analyseerde met ChatGPT.

We konden, kortom, weer veel leren van elkaars openheid en methoden, precies waarvoor de VVOJ Conferentie is bedoeld: voor en door vakgenoten, om samen het vak naar een hoger niveau te tillen. Met een voortijdig uitverkochte conferentie en uitpuilende zalen bij veel sessies is het duidelijk dat er ruimte is voor verdere groei in 2024.

VVOJ Essay 2023: Een wereld van wantrouwen

Sinds 2016 geeft de VVOJ jaarlijks het VVOJ Essay uit, een reeks kritische en toekomstgerichte beschouwingen over de onderzoeksjournalistiek, geschreven door afwisselend Nederlandse en

Vlaamse auteurs. In 2023 verscheen het achtste VVOJ Essay, getiteld *Een wereld van wantrouwen* en geschreven door Jan Balliauw (Beveren, 1959), die jaren Rusland-correspondent was voor de toenmalige BRT en sinds 1993 op de tv-redactie in Brussel werkt als specialist internationale politiek en diplomatie. Vanuit zijn ervaringen in Oekraïne, het land dat hij ook na de Russische invasie herhaaldelijk heeft bezocht, richt hij zijn blik op het verwijt dat de journalistiek zich te veel met incidenten bezighoudt en te weinig met wat die incidenten met elkaar verbindt. 'In tijden van oorlog, propaganda en botsende werkelijkheden, waar iedereen toegwijsheid via sociale media een wereldwijde verspreiding kan geven, is het onduidelijker dan ooit wat waar is. En daarmee worden voor het eerst in decennia de fundamenteën van ons systeem ernstig in vraag gesteld. Hoe moet de journalistiek zich in deze wereld van wantrouwen gedragen?'

De volledige tekst van *Een wereld van wantrouwen* is [hier](#) beschikbaar.

Het boekje werd gepresenteerd en uitgedeeld tijdens de VVOJ Conferentie en kon na afloop worden opgevraagd.

2.2. De Loep 2023

Op vrijdag 9 juni 2023 zijn op de Avond voor de Onderzoeksjournalistiek in Amsterdam de ASN Aanmoedigingsprijs 2022 en De Loep 2022 uitgereikt. Met deze prijzen viert de VVOJ jaarlijks de beste onderzoeksjournalistiek in Nederland en Vlaanderen.

Dit jaar kreeg de jury weer een fraaie en diverse oogst aan onderzoeksjournalistieke producties voorgezet: van podcasts en televisieseries tot boeken en printpublicaties, in totaal 142 inzendingen. Ze vestigen de aandacht op wat er gebeurt én op wat er in het verschiet ligt als er niets aan de situatie verandert. Ze tonen de verantwoordelijkheid van overheden en economische actoren; ze maken ons attent op wat er fout loopt en beter moet. De jury was zeer onder de indruk van het rijke aanbod aan sterke onderzoeksverhalen, maar er paste ook een waarschuwing: 'We moeten ons afvragen hoe we dat werk blijven mogelijk maken en hoe we het kunnen verdedigen tegen populistische en autoritaire politici, tegen de intimidatie die vaak anoniem gekanaliseerd wordt via sociale media en tegen de stem van de straat, die er steeds meer van overtuigd raakt dat journalisten deel uitmaken van een globalistisch complot,' aldus het juryrapport.

Winnende producties

De winnaars in de categorie Controlerende Onderzoeksjournalistiek zijn **Wubby Luyendijk, Claudia Kammer, Lyanne Levy, Mark Middel, Bas van Sluis en Derk Stokmans** van *NRC* en *Dagblad van het Noorden*, met *63 stutten en nóg ging de gaskraan verder open (NRC)* / *Anatomie van een gasdrama (DvhN)*; *Hoe Wiebes het vertrouwen van de Groningers verspeelde (NRC)* / *Alleen maar verliezers (DvhN)*. Deze producties wekten bewondering. 'Omdat iedereen al veel weet over de gevolgen van de aardbevingen in Groningen, maar toch bij lezing van dit verhaal opnieuw woest werd. Het is een

meesterlijke vertelling, waarin niet één verantwoordelijke wordt gespaard. Twee belangwekkende reconstructies van het drama van Groningen,' aldus de jury.

De Loep in de categorie Opsporende Onderzoeksjournalistiek ging naar **Tjitske Lingsma** van *De Groene Amsterdammer* met *Seksueel misbruik door bisschop en Nobelprijswinnaar Belo*. 'De jury was erg onder de indruk van dit verhaal, omdat het een aantal wezenlijke kenmerken van goede onderzoeksjournalistiek verbindt: diepgaande kennis van de context en dus een uitgebreid netwerk van goede bronnen, volgehouden aandacht en prioritaire zorg voor slachtoffers. Bovendien is dit onderzoek duidelijk opgeschreven met veel respect voor de Timorese realiteit.'

De winnaars in de categorie Signalerende Onderzoeksjournalistiek zijn **Myrthe Buitenhuis en Ruben Altena** van *Argos Medialogica* (Human) met de documentaire *Boer Burger Beeldvorming*. 'De makers blijven scherp, zonder daarbij de nuance te verliezen. Hoewel de uitzending zich focust op één politieke partij, toont het een breder probleem: het misbruiken van het politieke bestel voor commerciële en persoonlijke doeleinden,' aldus de jury.

De ASN Aanmoedigingsprijs, bedoeld voor talent in de leeftijd tot en met 30 jaar, ging naar de journalisten **Bijou van der Borst, Karlijn Saris, Romy van Dijk, Coen Ramaer en Janna Nieuwenhuijzen** van Platform Investico en *De Groene Amsterdammer* met *Gooien met grond: de verdozing van Nederland*. 'Sterk van begin tot eind. Zoals de Vlamingen zeggen: een hallucinant verhaal, waaruit blijkt dat de keuzes van overheden dramatische gevolgen kunnen hebben. Behalve controlerend ook signalerend, omdat we zonder dit verhaal de omvang van de uitdijende distributiecentra nooit hadden gekend.'

De winnaars van De Loep kregen naast een Loep-beeldje een geldbedrag van 1500 euro, dat afkomstig is uit de contributies van leden. Het is daarmee met recht een prijs van en voor onderzoeksjournalisten.

Alle genomineerden kregen van Evelien Kunst, Coördinator Talent van het Fonds Bijzondere Journalistieke Projecten, een masterclass naar keuze aangeboden.

De Loepjury

Een onafhankelijke vakjury beoordeelt de inzendingen voor De Loep. De jury stond in 2023 onder voorzitterschap van Ayfer Erkul. Verder zitten in de jury Joga Brouwers, Mirjam Prenger, Gie Goris, Hansje van de Beek, Ruben Brugnera, Jeroen Trommelen, Allart van der Woude en Esther Chavannes. Eén lid nam na vijf jaar afscheid van de jury en werd bedankt voor haar inzet: Mirjam Prenger.

2.3 Lokale en Regionale Onderzoeksjournalistiek

Tien jaar lang heeft de LROJ-werkgroep elk voorjaar een speciale trainingsdag voor lokale en

regionale onderzoeksjournalisten georganiseerd. Die opzet is in 2020 verlaten voor een plan om een aantal keer per jaar in de regio een bijeenkomst te organiseren, waar ook ruimte is voor workshops, lezingen en netwerken.

In het voorjaar van 2023 heeft de Werkgroep LROJ voor het eerst na corona zo'n fysieke bijeenkomst georganiseerd in Breda. Het was vooral even uitproberen: hoeveel mensen komen nu eigenlijk af op zo'n bijeenkomst, hoe kunnen we die kostendekkend maken en hoe zorgen we ervoor dat vooral mooie verhalen uit de regio zelf in het zonnetje worden gezet?

Deze eerste bijeenkomst in Breda was zeer geslaagd, met interessante sprekers en ook journalisten uit België, die makkelijk konden aansluiten vanwege de nabije locatie. Het aantal deelnemers was iets meer dan twintig, ruim voldoende voor de zaal, maar de werkgroep heeft zich meteen de ambitie gesteld bij de volgende bijeenkomsten nog meer mensen te bereiken.

Daarnaast heeft de VVOJ voor het eerste een LROJ-avond georganiseerd in Vlaanderen. Twee teams van Nederlandse regionale onderzoeksjournalisten van *De Gelderlander* en *De Limburger* hebben in Antwerpen enkele van hun onderzoeken gepresenteerd. Het specifieke doel van de avond was om Vlaamse regionale journalisten te inspireren, omdat onderzoeksjournalistiek nog steeds minder ingeburgerd is bij regionale redacties in Vlaanderen dan in Nederland. De avond werd maar matig bijgewoond.

Ook voor 2024 staat weer een aantal regiobijeenkomsten op de planning. Dat lukt alleen maar dankzij een aantal zeer actieve en enthousiaste vrijwilligers: in 2023 waren dat Anne de Vries, Chris Bakker en Leny Verplancke. Vanuit het bestuur zijn Mira Sys en Vincent Weggemans bij de werkgroep betrokken.

2.4 VVOJ Start

Sinds 2022 is de VVOJ Jongerenwerkgroep (na corona) nieuw leven ingeblazen. In dat jaar kon de groep eindelijk echt van start en zetten vijf enthousiaste jonge journalisten – Tim Luimes, Eva Hofman, Johan van Heerde, Karlijn Saris en Olaf Geurts – zich in om een stem te zijn en activiteiten te organiseren voor onderzoeksjournalisten die net in het vak beginnen. Mira Sys is vanuit het bestuur het eerste aanspreekpunt.

De werkgroep heeft bewust niet gekozen voor de naam 'VVOJ Jong', omdat ook andere mensen die nieuw zijn in het vak zich tot de groep moeten durven wenden. VVOJ Start organiseert bijeenkomsten waarbij een spreker wordt uitgenodigd om iets te vertellen over het vak, met achteraf een borrel om elkaar beter te leren kennen. De groep wil in een informele setting ruimte creëren voor jonge journalisten met onderzoeksambities om extra stappen te zetten in de, soms nogal ontoegankelijke, onderzoeksjournalistiek.

VVOJ Start heeft in 2023 drie bijeenkomsten georganiseerd, die erg succesvol waren. De eerste was een cursus longreads schrijven door 'schrijfkoning' Coen van de Ven. De tweede vond plaats op de redactie van Follow the Money; daar vertelden de genomineerden voor de aanmoedigingsprijs van De Loep over de interessante verhalen waar zij waren ingedoken. Ze werden daarover geïnterviewd door leden van de werkgroep.

De gasten van de derde bijeenkomst waren Tegel-winnaar Tim Hofman en redactieleden van YouTube-serie *Boos*. Zij weidden uit over de manier waarop veel journalisten wederhoor halen (en hoe dat vaak nog wat feller kan), over activisme in de journalistiek en over hoe zij met hun uitzendingen een jonger publiek weten te bereiken. De bijeenkomst werd goed bezocht, kreeg positieve reacties en was erg gezellig.

In 2023 kon de werkgroep het nog wat grootser aanpakken, met dank aan RTL-datajournalist Daniël Verlaan, die als winnaar van *Wie is de Mol?* zijn prijzengeld van het programma aan de VVOJ heeft geschonken, en de projectmatige samenwerking met het Fonds Bijzondere Journalistieke Projecten.

De werkgroep gaat voor 2024 op zoek naar nieuwe enthousiastelingen, die de groep kunnen versterken.

2.5 Woo-werkgroep

Het afgelopen jaar heeft de Woo-werkgroep de gesprekken voortgezet met het onafhankelijke Adviescollege Openbaarheid en Informatiehuishouding (ACOI). Zo heeft de werkgroep input geleverd voor de eerste adviezen van het ACOI en bijgedragen aan het onder de aandacht brengen van die rapporten.

De werkgroep verdedigt daarmee de belangen van journalisten bij de openbaarmaking van overheidsinformatie, tracht te helpen bij het vormen van plannen om de informatiehuishouding van de overheid te verbeteren en vraagt aandacht voor het minder vaak overschrijden van termijnen bij het leveren van overheidsinformatie.

In 2023 bestond de Woo-werkgroep uit Bas van Beek (Follow The Money), David Davidson (idem), Erik Verwiel (*de Volkskrant*), Jorg Leijten (NRC), Sjors van Beek (*De Limburger*), Tim Staal (SPOON/Investico), Peter Mom (freelance), Chris Bakker (Omroep Brabant), Lucien Hordijk (freelance), Marcia Nieuwenhuis (*RTL Nieuws*) en Hugo van der Parre.

3. Nieuwe activiteiten

3.1. De Staat van de Onderzoeksjournalistiek

De VVOJ bestond in 2022 twintig jaar en dat was een mooie aanleiding om een onderzoek dat twintig jaar geleden was gedaan naar de staat van de onderzoeksjournalistiek, te actualiseren. De eerste resultaten van het onderzoek zijn gepresenteerd op de VVOJ Conferentie in november 2022, in april 2023 werd het eindrapport opgeleverd. De resultaten geven een goed beeld van de staat van de onderzoeksjournalistiek in Nederland en Vlaanderen anno 2022 en zullen door de VVOJ en door overheid en fondsen worden gebruikt om de komende jaren richting te geven aan activiteiten.

3.2 Bijzonder hoogleraar Onderzoeksjournalistiek

Onderzoeksjournalistiek levert een grote bijdrage aan het democratisch functioneren van de samenleving. Gezien het fundamentele karakter van onderzoeksjournalistiek, is het opvallend hoe weinig wetenschappelijk onderzoek hiernaar plaatsvindt. Daarom heeft de VVOJ samen met (voormalig) VU-hoogleraar journalistiekwetenschap Irene Costera Meijer het initiatief genomen tot het instellen van een bijzondere leerstoel, om zo het onderzoek op het gebied van onderzoeksjournalistiek institutioneel te verankeren.

Het college van bestuur van de Vrije Universiteit Amsterdam (VU) heeft in augustus 2023 besloten om deze bijzondere leerstoel Onderzoeksjournalistiek in te stellen. De leerstoel wordt voor vijf jaar ingesteld. Voor de financiering zijn Vereniging Veronica, het Gieskes-Strijbis Fonds en Stichting Democratie en Media bij dit initiatief betrokken.

In februari 2024 zal worden gestart met het werven van de bijzonder hoogleraar. Een van de eerste taken van de hoogleraar zal het opstellen van een onderzoeksplan zijn. Aan de leerstoel wordt een onderzoeksgroep verbonden, die zal bestaan uit buitenpromovendi. Zij worden in de gelegenheid gesteld om te promoveren naast hun onderzoeksjournalistieke werk.

3.3 De Toekomst van de Onderzoeksjournalistiek

In het najaar van 2022 hield het Stimuleringsfonds voor de Journalistiek een kort onderzoek hoe de ontwikkeling van onderzoeksjournalisten kan worden gestimuleerd en gefaciliteerd. Als vervolg daarop kreeg de VVOJ de opdracht een team samen te stellen dat de tijdens het onderzoek bedachte concepten verder zou uitwerken en testen. Namens de VVOJ maakte Els Onink deel uit van dit project, genaamd 'De Toekomst van de Onderzoeksjournalistiek', dat in april 2023 het eindrapport heeft opgeleverd.

Ook bestuurslid Vincent Weggemans was gevraagd om, op persoonlijke titel, deel uit te maken van dit projectteam. Aangezien het hier om een betaalde opdracht ging, is aan de ombudsman van de VVOJ gevraagd of dit kon worden toegestaan. In februari 2023 stelde ombudsman Margo Smit vast dat er geen zwaarwegende bezwaren waren, mits volledige transparantie werd betracht. Daartoe is op de voorjaars-ALV in mei 2023 de gang van zaken en het oordeel van de ombudsman toegelicht.

4. Training en scholing

4.1 Zoek Het Uit

Het project Zoek Het Uit is ontstaan vanuit de gedeelde ambitie van de NVJ Academy en de VVOJ om 'een ecosysteem te bouwen voor onderzoeksjournalistiek'. Daaruit is een samenwerkingsverband ontstaan om een matrix van cursussen te ontwikkelen voor beginnende, gevorderde en leidinggevende onderzoeksjournalisten. Er zijn in totaal drie edities georganiseerd, met steun van het Stimuleringsfonds voor de Journalistiek (SvdJ). Die subsidie heeft laagdrempelige tarieven mogelijk gemaakt, ook voor freelancers.

NVJ Academy en VVOJ zien een groot belang in goed leidinggeven aan onderzoek, om zo die waardevolle tak van journalistiek op redacties te waarborgen. VVOJ en NVJ Academy hebben gekeken naar de mogelijkheid om een vierde editie te organiseren zonder subsidie: in het najaar van 2023 is een programma opgesteld en is de leergang opengesteld voor inschrijvingen. Helaas waren er te weinig deelnemers om ook daadwerkelijk van start te kunnen gaan. VVOJ en NVJ Academy zullen zich in 2024 beraden op een voortzetting van de leergang.

4.2 Masterclasses en workshops

Voor 2023 hadden we de ambitie om één masterclass van een hele dag te organiseren met internationale onderzoeksjournalisten en -trainers. Dat is dit jaar gelukt door voorafgaand aan de VVOJ Conferentie in Gent een pre-conferentie dag met masterclasses te organiseren. Brecht Castel gaf daar twee masterclasses - voor beginners en gevorderden - over Visuele OSINT ('open source intelligence'). Hamza Syed en Brian Reed van de podcast *The Trojan Horse Affair* gaven een masterclass over het maakproces van een onderzoeksjournalistieke podcast.

In 2023 zijn daarnaast de volgende workshops georganiseerd: een goed bezocht webinar over AI en twee workshops 'Bedrijven Binnenstebuiten keren' over financiële onderzoeksjournalistiek, waarvan een in Nederland en een in Vlaanderen.

Ook zijn er vijf VVOJ-café's georganiseerd: één in het kader van de longlist van De Loep in Nederland - de Vlaamse variant moest helaas worden afgelast - en één in het kader van het verschijnen van de Staat van de Onderzoeksjournalistiek, in Brussel. Ook waren er drie café's voor startende onderzoeksjournalisten door VVOJ Start.

5. Financiën

De VVOJ sloot 2023 af met een positief saldo van een kleine €4.000. Dat is een meevaller tegenover het verlies van zo'n €20.000, dat was begroot. De financiële positie is daarmee lichtjes versterkt, het eigen vermogen is met €4.000 gestegen.

Het blijft elk jaar een uitdaging om het financiële plaatje te doen kloppen, maar de efficiënte werking van het VVOJ-bureau en de succesvolle fondsenwerving zorgen ervoor dat de meeste projecten break-even zijn. Fondsenwerving blijft voorlopig vooral op projectbasis gebeuren, waardoor de enige structurele inkomsten van de vereniging de ledenbijdragen zijn. Die zijn tegenover 2022 met 8 procent gestegen. Het blijft voor de VVOJ een doel om haar ledenaantal, en daarmee de structurele inkomsten, jaar na jaar gestaag te doen groeien.

Verder zijn de inkomsten hoger uitgevallen dan begroot, onder meer door:

- aanzienlijk hogere kaartverkoop van de VVOJ Conferentie (€56.000 t.o.v. €28.000 begroot). Dat is vooral te danken aan een hogere opkomst en voor een kleiner deel aan de hogere ticketprijs;
- opbrengst uit het project 'De Toekomst van de Onderzoeksjournalistiek'. Dat project is er onvoorzien in 2023 bijgekomen;
- hogere opbrengst voor De Staat van de Onderzoeksjournalistiek;
- hogere opbrengsten uit opleidingen en trainingen;
- onvoorzien sponsoring van filantropisch fonds VP Capital voor de werking van de VVOJ in Vlaanderen.

De bijdragen van sponsors viel lager uit dan begroot, omdat:

- er geen nieuwe projecten zijn opgestart waar specifiek voor is geworven;
- er geen bijkomende werving is geweest voor de bijzondere leerstoel Onderzoeksjournalistiek;
- de sponsoring van De Avond van de Onderzoeksjournalistiek lager uitviel.

Tegenover hogere inkomsten stonden hogere lasten. Met name activiteiten als de VVOJ Conferentie en de Avond van de Onderzoeksjournalistiek zijn een pak duurder geworden tegenover vroeger, met name door hogere catering- en locatiekosten.

Balansmatig staat de vereniging even sterk als een jaar voordien, met een lichtjes gestegen eigen vermogen. De VVOJ heeft als doel dat boven de €100.000 te houden. Met de huidige €117.000 zit het daar comfortabel boven.

De openstaande vorderingen waren in 2023 licht hoger dan die in 2022 en de openstaande passiva heel wat lager, waardoor de liquide middelen eind 2023 hoger uitvielen dan een jaar eerder. Ondertussen zijn die openstaande balansposten vereffend.

Tot slot beseft de VVOJ dat de jaarlijkse financiering die de Nederlandse overheid voorziet voor onderzoeksjournalistiek, van levensbelang is voor de sector en dat er door de huidige formatiegesprekken heel wat onzekerheid is over het voortbestaan daarvan. Om geen slapende honden wakker te maken, kiest de vereniging ervoor om voorlopig niet te erg de nadruk te leggen op die onzekerheid.

5.1 Fondsenwerving

De bijdragen van fondsen en sponsors kwamen in 2023 van:

Algemene bijdragen

VP Capital

Sponsoring conferentie

VRT Nieuws

Mediahuis Regionaal

Mediahuis Noord

Mediahuis NV / De Standaard

Nederlandse Vereniging van Journalisten (NVJ)

NOS

KRO-NCRV

AvroTros

BNN-VARA

VPRO

Chr. Hogeschool Ede

Stichting 1877 / De Groene Amsterdammer

Windesheim Opleiding Journalistiek

RTL Nederland BV (RTL Nieuws)

Fonds Bijzondere Journalistieke Projecten

Adessium Foundation

de Volkskrant (DPG Media)

Mediahuis NRC BV

Trouw (DPG Media)

Stichting Regionale Publieke Omroep (RPO)

Stichting Lira

Stimuleringsfonds voor de Journalistiek

ACOI

VP Capital

Sponsoring Aanmoedigingsprijs / Avond van de Onderzoeksjournalistiek

ASN Foundation

VP Capital

Amsterdam, 6 mei 2024

Bijlage: Verslag Kascommissie bij de jaarrekening 2023:

De kascommissie bestaat conform de bepaling in artikel 7 van het huishoudelijk reglement uit twee leden. Tijdens de algemene vergadering van 23 mei 2022 zijn Diederik Baazil en Petra Wijnsema als leden van de kascommissie benoemd. Hun opdracht is aan de hand van de conceptjaarrekening en de onderliggende stukken te oordelen over het door het bestuur gevoerde financiële beheer.

De vereniging heeft een goed financieel jaar achter de rug. Complimenten aan het bestuur, dat al jaren zorgdraagt voor een financieel gezonde vereniging.

Om te beginnen zijn er meer kaarten verkocht voor de VVOJ Conferentie dan gedacht. Het aantal bezoekers zit al een aantal jaar in de lift en het bestuur denkt dat dit komt doordat de belangstelling voor onderzoeksjournalistiek toeneemt.

Die toenemende belangstelling mondt ook uit in een groeiend aantal leden. De inkomsten uit contributie vormen een basis voor de vaste lasten, maar zijn niet genoeg om de vaste kosten te dekken. Dat is meteen ook de kwetsbaarheid van de vereniging. Om die vaste lasten te dekken, wordt standaard ongeveer 15 procent per project aan overhead begroot en dat financieringsmodel werkt eigenlijk prima.

Daarnaast wist de vereniging meer inkomsten te genereren uit projecten. Zo was de 'Toekomst van de onderzoeksjournalistiek' niet begroot en zijn daar wel inkomsten uit voortgekomen.

Ook wist de vereniging meer sponsorgeld te verwerven, dat is positief. Er is wel onzekerheid over de toekomst. Het is onduidelijk of een aantal zelfstandige bestuursorganen, die nu eigenlijk standaard bijdragen aan onze activiteiten, in de toekomst nog wel steun van de overheid krijgen. Het gaat om onder meer het Stimuleringsfonds voor de Journalistiek, het Fonds Bijzondere Journalistieke Projecten, de Regionale Publieke Omroep en het Adviescollege Openbaarheid en Informatiehuishouding. Die waren in 2023 samen goed voor een tiende deel van de sponsorgelden van de VVOJ Conferentie. Het is niet bekend hoe een nieuw kabinet zich verhoudt tot deze zelfstandige bestuursorganen. De publieke omroep draagt ieder jaar ook fors bij aan de VVOJ Conferentie en van de huidige meerderheid in de Tweede Kamer is bekend dat die wil bezuinigen op de publieke omroep; mogelijk heeft dat ook zijn weerslag op de sponsorgelden voor de VVOJ.

De Kascommissie heeft er alle vertrouwen in dat het bestuur hierop anticipeert, mocht dat nodig zijn.

Rolde/Utrecht, 24 april 2024

Petra Wijnsema

Diederik Baazil